SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2756

av Rebecka Le Moine (MP)

Basinkomst, i ljuset av AI

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur en basinkomst kan utformas och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Oavsett partitillhörighet ser vi effektivisering av arbete som positivt. Allt färre kan producera allt mer. En arbetslinje utan arbeten i tillräcklig mängd hotar dock att skapa problem. I flertalet av dagens industriländer växer arbetsproduktiviteten i ett land snabbare än BNP vid konstant befolkning. Då minskar med nödvändighet den tillgängliga lönearbetsvolymen. Ekonomen John Maynard Keynes förutsåg denna utveckling och höll det för troligt att 15 timmars arbetsvecka skulle räcka för att hans barnbarn i början av det tjugoförsta århundradet skulle producera det samhälleligt nödvändiga arbetet.

Den senaste tidens utveckling inom området AI håller på att omkullkasta alla tidigare bedömningar av vilka arbeten som försvinner med automatisering. Det är inte längre tunga arbeten som rationaliseras bort av hård teknik, utan det är den typ av arbete som är kopplad till språk och andra typer av mer människocentrerat skapande som nu rationaliseras bort. Dessa områden har uppfattats som omöjliga att automatisera. Men med AI sker nu en revolution som vi ännu inte riktigt kan överblicka. Mycket tyder på att systemen kan avgöra rättsprocesser, fungera som otroligt smarta advokater och

debattörer, ersätta översättare och göra journalister arbetslösa samtidigt som musik- och bildskapare konkurreras ut.

Hur denna utveckling landar vet vi inte idag men att det kommer bli samhällsförändringar där stora grupper som känt sig trygga i sina professioner förlorar arbetet är uppenbart.

Utvecklarna av Chat GTP, Open AI, förutsåg att deras innovation kommer att slänga arbetsmarknaden över ända och att de som aktörer måste ta ansvar för de samhällsomvälvande förändringar vi nu ser. De menade att det kommer behövas transfereringar från de företag som tjänar på rationaliseringarna till de som får mindre att göra eller helt blir utan arbete. Nya ekonomiska modeller kommer behövas.
Mellan 2020 och 2023 genomförde forskningsinstitutet OpenResearch, grundat av OpenAI:s VD Sam Altman, den hittills största randomiserade studien av villkorslösa kontantutbetalningar i USA. Studien omfattade 3 000 personer med låga inkomster i Illinois och Texas, där 1 000 deltagare fick 1 000 dollar i månaden under tre år medan en kontrollgrupp fick 50 dollar i månaden. Syftet var att undersöka hur ekonomisk grundtrygghet påverkar människors livsval, arbetsmarknadsdeltagande och framtidsutsikter. Resultaten visade att deltagarna främst använde pengarna till grundläggande behov som mat, boende och transporter, men också att många valde att utbilda sig, genomgå yrkesutbildningar eller starta företag.

Kvinnor och svarta deltagare var särskilt benägna att använda möjligheten för entreprenörskap. Samtidigt fann forskarna endast en marginell minskning av arbetstiden, motsvarande cirka 1,3 timmar per vecka, och inget stöd för påståendet att människor i stor skala lämnar arbetsmarknaden när de får ekonomisk trygghet. I stället gav stödet människor möjlighet att söka bättre arbeten, investera i sin kompetens och ta ett större ansvar för barn och närstående. Studien indikerar därmed att en garanterad basinkomst kan fungera som ett verktyg för omställning och kompetensutveckling i en ekonomi där AI väntas förändra arbetsmarknaden i grunden.

Att till varje pris skapa jobb, oavsett om de är meningsfulla och oavsett vilka ekologiska fotavtryck de orsakar, är raka motsatsen till en hållbar utveckling. En grönare och mer solidarisk väg vore att dela på jobben och konsumtionsutrymmet genom att sänka arbetstiden. Därutöver behövs helt nya grepp för att hantera den nya situationen. Den snabba utvecklingen av AI reser också frågan hur länge dagens sammankoppling av inkomst och lönearbete är möjlig – och önskvärd – att upprätthålla.

Det behöver utredas en annorlunda lösning.

Vår vision är att alla som saknar inkomst ska vara garanterade ett stöd som det går att leva på, oavsett vilken inkomst man har haft tidigare och oavsett orsaken till att man saknar inkomst. Det finns frågetecken med basinkomst vad gäller finansiering, villkor och effekter, samtidigt som vi aldrig har haft så många pilotprojekt och studier att dra lärdom av. Men för Sveriges del vill vi se vad basinkomst kan spela för roll sett i ljuset av dagens snabba tekniska förändringar och tillkännager detta för regeringen.

Rebecka Le Moine (MP)